

Γκάνταμερ και Αριστοτέλης: Τα προβλήματα μιας ερμηνευτικής οικειοποίησης

Εισαγωγικά

1.

Η πραγματική μου αξίωση ήταν και είναι φιλοσοφική: [Αφορά] όχι αυτό που κάνουμε, όχι αυτό που θα οφείλαμε να κάνουμε, αλλά αυτό που συμβαίνει με εμάς πέρα και πάνω από τη βούληση και την πράξη μας [...]. Με αυτή την έννοια, και η παρούσα μελέτη θέτει ένα φιλοσοφικό ερώτημα [...]. Για να το διατυπώσουμε καντιανά: Ερωτά πώς είναι δυνατό το κατανοείν (GW 2: 438-439).

2.

[...] το κεντρικό πρόβλημα της ερμηνευτικής εν γένει. Πρόκειται για το πρόβλημα της *εφαρμογής*, η οποία εμπεριέχεται σε κάθε κατανόηση (GW 1: 312).

3.

subtilitas intelligendi – subtilitas explicandi – subtilitas applicandi

4.

Στο κατανοείν συντελείται πάντοτε κάτι σαν εφαρμογή του προς κατανόησιν κειμένου επί της παροντικής κατάστασης του ερμηνευτή [...]. Η εφαρμογή αποτελεί ένα συστατικό στοιχείο της ερμηνευτικής διαδικασίας τόσο εγγενές όσο και η εννόηση ή η γλωσσική ερμηνεία» (GW 1: 313).

Η αναλογία: (A / B) ≈ (Γ / Δ)

5.

[...] η αριστοτελική ανάλυση αναφάνεται έτσι πράγματι ως ένα είδος *υποδείγματος [Modell]* των προβλημάτων που εμπεριέχονται στην ερμηνευτική αποστολή (GW 1: 329).

6.

$$\frac{\text{(A) [αριστοτελική] πρακτική φιλοσοφία}}{\text{(B) φρόνησις (πρᾶξις)}} \approx \frac{\text{(Γ) φιλοσοφική ερμηνευτική}}{\text{(Δ) κατανοείν}}$$

Οι περιστάσεις: B ≈ Δ

7.

[...] το παραδεδομένο κείμενο δεν είναι δεδομένο ως καθολικό για τον ερμηνευτή, ούτε κατανοείται πρώτα ως καθολικό, προκειμένου ακολούθως να χρησιμοποιηθεί σε ειδικές εφαρμογές (GW 1: 329).

8.

καθολικό:	φρόνησις (διανοητική αρετή)	κείμενο
εφαρμογή:	↕ (B) φρόνησις (πραγματώσεις)	↕ (Δ) κατανόηση
επιμέρους:	συνθήκες/περιστάσεις	συνθήκες/περιστάσεις

Η διάκριση των επιπέδων: $(A \neq B) \approx (\Gamma \neq \Delta)$

9.

Στην αριστοτελική διατύπωση «πρακτική φιλοσοφία», η «φιλοσοφία» νοείται ως «επιστήμη» με εκείνο το γενικό νόημα, δηλαδή ως γνώση που λειτουργεί μεν με αποδείξεις και μπορεί να διδαχθεί, αλλά όχι ως το είδος εκείνο της επιστήμης που αποτελούσε για τους Έλληνες πρότυπο της θεωρητικής γνώσης (ἐπιστήμη): τα μαθηματικά (1972: 100, τροποποιημένη μτφρ.).

10.

Η πρακτική φιλοσοφία δεν είναι η [φρόνησις:] αρετή του πρακτικού Λόγου (GW 2: 304).

11.

[...] η επιστημολογική πλευρά της λεγόμενης 'πρακτικής φιλοσοφίας' παρέμεινε κάπως σκοτεινή. Υπάρχουν έως και σήμερα προσπάθειες να μην δει κανείς στη 'μέθοδο' της αριστοτελικής ηθικής, την οποία αυτός [ο Αριστοτέλης] εισήγαγε ως 'πρακτική φιλοσοφία', και στην οποία κεντρική θέση καταλαμβάνει η αρετή της πρακτικής λογικότητας, η φρόνησις, τίποτε άλλο από μια εξάσκηση πρακτικής λογικότητας (GW 2: 302-3).

Οι πραγματολογικές προϋποθέσεις της θεωρίας: $(B \rightarrow A) \approx (\Delta \rightarrow \Gamma)$

12α.

ἕκαστος δὲ κρίνει καλῶς ἃ γινώσκει, καὶ τούτων ἐστὶν ἀγαθὸς κριτής. καθ' ἕκαστον μὲν ἄρα ὁ πεπαιδευμένος, ἀπλῶς δ' ὁ περὶ πᾶν πεπαιδευμένος. διὸ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἔστιν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος· ἄπειρος γὰρ τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων, οἱ λόγοι δ' ἐκ τούτων καὶ περὶ τούτων·

Ο καθένας κρίνει ορθά εκείνα τα οποία γνωρίζει, και [μόνο] για τούτα είναι καλός κριτής. Καλός κριτής, επομένως, για ένα επιμέρους θέμα είναι εκείνος που έχει εκπαιδευτεί σε αυτό, και εν γένει καλός κριτής όποιος έχει εκπαιδευτεί στα πάντα. Γι' αυτό και ο νέος δεν είναι κατάλληλος ακροατής της πολιτικής [=πρακτικής] διδασκαλίας, διότι δεν έχει πείρα των πράξεων του βίου, ενώ η [πρακτική] διδασκαλία προέρχεται από αυτές ακριβώς τις πράξεις, και αυτές αφορά.

Μετριάσμενες κανονιστικότητες: $(A \rightarrow B) \approx (\Gamma \rightarrow \Delta)$

12β.

ἔτι δὲ τοῖς πάθεσιν ἀκολουθητικὸς ὢν ματαίως ἀκούσεται καὶ ἀνωφελῶς, ἐπεὶδὴ τὸ τέλος ἐστὶν οὐ γνῶσις ἀλλὰ πράξις. (1094b27-1095a6)

Κι ακόμη [ο νέος], όντας επιρρεπής στα πάθη, μάταια θα παρακολουθούσε αυτή τη διδασκαλία και δίχως όφελος – καθώς σκοπός εδώ δεν είναι η γνώση αλλά η πράξη.

13.

θεωρητικῆς μὲν γὰρ [ἐπιστήμης] τέλος ἀλήθεια πρακτικῆς δ' ἔργον. (Met. 993b20-21)
διότι σκοπός της θεωρητικής επιστήμης είναι η [θεωρητική] αλήθεια, και σκοπός της πρακτικής επιστήμης το ίδιο το έργο.

14.

ἀλλ' οἱ πολλοὶ ταῦτα μὲν οὐ πράττουσιν, ἐπὶ δὲ τὸν λόγον καταφεύγοντες οἴονται φιλοσοφεῖν καὶ οὕτως ἔσεσθαι σπουδαῖοι. (1105b12-14)
Όμως οι πολλοί δεν τα κάνουν αυτά, αλλά καταφεύγοντας στον λόγο πιστεύουν ότι φιλοσοφούν και ότι κατ' αυτόν τον τρόπο καθίστανται [ηθικά] σπουδαίοι.

15.

ἄρ' οὖν καὶ πρὸς τὸν βίον ἢ γνῶσις αὐτοῦ μεγάλην ἔχει ῥοπήν, καὶ καθάπερ τοξόται σκοπὸν ἔχοντες μᾶλλον ἢ τυγχάνοιμεν τοῦ δέοντος; (1094a22-24)
Μήπως λοιπὸν ἡ [φιλοσοφική] γνώση αὐτοῦ [του ἀγαθοῦ] ἔχει ἰδιαίτερη βαρύτητα γιὰ τὸν βίον μας, καὶ ἐπὶ εμεῖς, ὡς ἄλλοι τοξότες με [συγκεκριμένο] στόχο, θὰ ἐπιτυγχάναμε εὐκολότερα τὸ δέον;

16.

[Οἱ πράξεις μας] δὲν καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὶς οδηγίες ἐνὸς δασκάλου. Ἐντούτοις, ἡ ἠθικὴ πραγματεία μπορεῖ νὰ προσφέρει κι ἐδῶ ἓνα εἶδος βοήθειας γιὰ τὴ συνειδητὴ ἀποφυγὴ σφαλμάτων, καθὼς βοηθᾷ τὴν ἐλλογὴ βούλευση νὰ διατηρεῖ ἐνώπιόν της τοὺς ἐσχατοὺς σκοποὺς τοῦ πράττειν της (GW 2: 316).

Μία φιλοσοφικὴ ἠθικὴ [...], μέσω της καθ' ὑποτύπωσιν διασάφησης τῶν [ἠθικῶν] φαινομένων, βοηθᾷ τὴν ἠθικὴ συνείδηση νὰ ἀποκτήσῃ διαύγεια γιὰ τὸν ἴδιο της τὸν εαυτό (GW 1: 318).

17.

Ὡς θεωρία τῆς ἐρμηνείας, ἡ ἐρμηνευτικὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνο θεωρία. Ἀπὸ πολὺ παλιὰ μέχρι καὶ σήμερα, διατυπώνει πολὺ καθαρὰ τὴν ἀξίωση νὰ εἶναι οἱ ἀναστοχασμοὶ τῆς σχετικὰ με τὶς δυνατότητες, τοὺς κανόνες καὶ τὰ μέσα τῆς ἐρμηνείας ἀμεσα χρήσιμοι καὶ ἐπωφελεῖς γιὰ τὴν πράξη (1972: 104, τροποποιημένη μτφρ.).

Ἡ ἐκλείπουσα διάκριση: (A) <-> (Γ), (B <-> Δ)

18.

[Ἡ φιλοσοφικὴ ἐρμηνευτικὴ] βρίσκεται σὲ γειτνίαση [Nachbarschaft] με τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία. Μετέχει ἐπὶ σὲ ἐκείνη τὴν αὐτοαναφορὰ που εἶναι οὐσιώδης γιὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία (1972: 108).

19.

[...] γειτνιάζουσα συγγένεια [nachbarliche Verwandtschaft] τῆς ἐρμηνευτικῆς με τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία (1972: 120).

20.

Ἡ ἐρμηνευτικὴ που χαρακτηρίζω φιλοσοφικὴ δὲν παρουσιάζεται ὡς μία νέα μέθοδος ἐρμηνείας ἢ ἐξήγησης. Στὴν πραγματικότητα, ἀπλῶς περιγράφει ἐκεῖνο που συμβαίνει πάντοτε, καὶ ἰδίως ἐκεῖνο που συμβαίνει ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐρμηνεία εἶναι πειστικὴ καὶ ἐπιτυχής [...]. Ἡ κατανόηση εἶναι ἀκριβῶς κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐντέχνη ἐφαρμογὴ μίας δεξιότητος. Ἀποτελεῖ πάντοτε πρόσκτηση μίας ευρύτερης καὶ βαθύτερης αὐτοκατανόησης. Τοῦτο ὅμως σημαίνει: Ἡ ἐρμηνευτικὴ εἶναι φιλοσοφία, καὶ ὡς φιλοσοφία εἶναι πρακτικὴ φιλοσοφία (1972: 121-2).

21.

Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία βρίσκεται σὲ ἀλληλουχία με τὴν πράξη [ἐν τῇ στενῇ ἐννοίᾳ].

Ἡ φιλοσοφικὴ ἐρμηνευτικὴ βρίσκεται σὲ ἀλληλουχία με τὴν πράξη [τοῦ κατανοεῖν].

...

Συνεπῶς, ἡ φιλοσοφικὴ ἐρμηνευτικὴ εἶναι πρακτικὴ φιλοσοφία.

Μία διεσταλμένη κανονιστικὴτητα

22.

Τὸ κύριον καθήκον τῆς φιλοσοφίας εἶναι [...] νὰ υπερασπιστεῖ τὸν πρακτικὸ καὶ πολιτικὸ Λόγον ἐναντὶ τῆς βασισμένης στὴν ἐπιστήμη κυριαρχίας τῆς τεχνολογίας. Αὐτό εἶναι τὸ θέμα τῆς φιλοσοφικῆς ἐρμηνευτικῆς. Διορθώνει τὴν ἰδιάζουσα ἀναλήθεια τῆς σύγχρονης συνείδησης (1974: 316).